

RECENZE

**Wintr Jan. Principy českého ústavního práva.
3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 271 s.**

Recenzovaná kniha docenta *Jana Wintra*, jejíž třetí vydání v loňském roce vyšlo, podává, jak již název napovídá, výklad českého ústavního práva prostřednictvím jeho principů.

Základní struktura knihy je dána charakteristikou České republiky jako „*demokratického, liberálního a sociálního právního a ústavního státu*“. Jednotlivé kapitoly se vždy zabývají ústavněprávními instituty přiřaditelnými (převážně) k některému z těchto principů. O principu právního státu a liberálního státu pojednávají vždy dvě kapitoly (prameny práva a prostředky právní ochrany, respektive dělba moci a ochrana základních práv). Tato struktura samozřejmě vede k určitým tematickým překryvům. Ne každou materii lze vztahovat převážně k jednomu principu. Například o Parlamentu a o vztahu mezi vládou a Poslaneckou sněmovnou se píše zčásti v kapitole o demokratickém státě a zčásti v kapitole o dělbě moci v liberálním státě, různé kategorie základních práv se promítají do principů demokratického, právního, liberálního a sociálního státu. Výsledná struktura ale není nelogická a kniha samozřejmě obsahuje vnitřní odkazy.

První kapitola věnovaná právnímu státu se zabývá zákonem a jinými prameny práva a jejich pozicí v právním řádu České republiky. Dále podrobně pojednává o vázanosti státní moci právem a o jednotlivých principech řazených k právnímu státu, které většinou nejsou v právním řádu výslovně zakotveny. Autor zde vychází z principů vnitřní morálky práva dle *L. Fullera*.

Kapitola o demokratickém státě je uvozena ustanoveními ústavního pořádku vyjadřujícími princip demokratického státu jako vlády lidu, lidem a pro lid (vláda většiny, převažující zastupitelská demokracie aj.). Pozornost je věnována také zákazu změny podstatných náležitostí demokratického právního státu. Významné je zde formulování principu veřejnosti výkonu státní moci, ke kterému směřuje celá řada ústavních institutů. Část věnovaná ústavním činitelům je orámována republikánským principem a z něho plynoucími požadavky na legitimitu všech představitelů státní moci. Následují pasáže o volbách, politických stranách, parlamentarismu a parlamentní formě vlády (zde zejména kontrolní pravomoci Poslanecké sněmovny). Poté jsou analyzovány dopady zavedení přímé volby prezidenta republiky, přičemž je s přesvědčivou argumentací odmítnut názor, že by se Česká republika v důsledku přímé volby mohla za současného právního stavu stát fungujícím poloprezidentským systémem. Kapitulu uzavírají stručnější texty o územní samosprávě a prvcích přímé demokracie.

Další kapitola se zabývá dělbou moci jako jedním ze znaků liberálního státu, v němž je státní moc vždy omezená. Po vysvětlení tohoto principu a jeho naplnění v české ústavě jsou podrobněji popsány pravomoci a vzájemná interakce jednotlivých ústavních orgánů. V případě Parlamentu je popsán legislativní proces a podoba bikameralismu, u vlády zejména její sestavování a pozice jejího předsedy. Jednotlivé pravomoci prezidenta republiky jsou vyloženy z hlediska rolí parlamentní hlavy státu jako reprezentanta státu, garanta řádu a moderátora politických sporů. Byť samozřejmě nejde o jediné možné pojetí, autorův výklad účelů a z nich plynoucích limitů těchto pravomocí je opět pečlivě vyargumentován. Následuje část věnovaná organizaci a činnosti veřejné správy včetně různých výjimek z hierarchického principu její stavby. Moc soudní je pak popsána pomocí principu nezávislosti a je nastíněna její organizace.

Princip ústavního státu je v knize chápán jako primát ústavy před zbytkem právního řádu a z toho plynoucí nutnost kontroly ústavnosti aktů veřejné moci. Kapitola věnovaná tomuto principu se tedy zabývá převážně Ústavním soudem, a to jak jeho složením a pravomocemi, tak i některými právními principy používanými Ústavním soudem při jeho rozhodovací činnosti, jako je princip přednosti ústavně konformního výkladu a princip proporcionality.

Druhým významným projevem principu liberálního státu je ústavní ochrana základních práv a svobod. Kapitola jim přímo věnovaná je zaměřena na právní význam základních práv a související obecné otázky, princip rovnosti a zákaz diskriminace a práva obsažená převážně ve druhé hlavě Listiny základních práv a svobod. V samostatné kapitole je stručně pojednán princip sociálního státu a nastíněnou strukturu uzavírá druhá kapitola věnovaná právnímu státu, tentokrát prostředkům ochrany práv a procesním právům.

Za velmi užitečné považuji zařazení kapitoly o principech státnosti, neboť při požadavcích kladených na činnost státu se někdy zapomíná na předpoklady plnění jeho základních funkcí a na prostředky nezbytné k tomu, aby mohl stát naplňovat výše uvedené ústavní principy. Autor se zde věnuje prvkům státu, zejména státnímu občanství, a to v kontextu mezinárodních závazků i členství v Evropské unii. Nevyhne se ani vztahu mezi suverenníou státu a závazností unijního práva. V závěru kapitoly se pak zabývá státním a veřejným zájmem, což je dle mého názoru někdy téma poněkud opomíjené, respektive vykládané často jen jako rub ochrany základních práv.

Kniha dále obsahuje dva dodatky – principy evropského práva a principy mezinárodního práva. Ty do ní byly původně začleněny vzhledem k osnově předmětu, pro který bylo první vydání knihy určeno jako učebnice. Přestože jde samozřejmě pouze o stručné nástin, doplňují tyto kapitoly kontext právních řádů, s nimiž se ten český setkává, ať už prostřednictvím podílu ústavních orgánů na tvorbě těchto právních řádů, nebo jejich povinnosti dodržovat závazky z těchto právních řádů vyplývající. Důraz je samozřejmě kladen na ústavněprávně relevantní obsah a dopady unijního a mezinárodního práva. První dodatek se zaměřuje na charakterizaci Evropské unie a na její pravomoci, orgány a procedury. Dotkne se i otázky deficitu demokratické legitimacy a dopadů dluhové krize eurozóny. Druhý dodatek pak vykládá zásady současného systému mezinárodního práva uvedené v článku 2 Charty OSN (svrchovaná rovnost, poctivé dodržování závazků, pokojné urovnávání sporů a nepoužití síly) a zásadu respektu k lidským právům a základním svobodám.

Kniha *Jana Wintra* je svým pojetím přinejmenším v České republice unikátní.¹ Liší se od klasických učebnic ústavního práva, které nabízejí odlišně strukturovaný a zpravidla rozsáhlejší výklad. Každý přístup má samozřejmě své výhody i nevýhody. V recenzované knize je logicky poněkud upozaděna například kazuistika jednotlivých základních práv. Přístup zvolený autorem je vzhledem ke své odlišnosti a kvalitě zpracování obohacující a troufám si říci, že se dobře doplňuje s přístupem klasičtějším.

Ačkoli autor v minulosti prizmatem právních principů analyzoval i jiná právní odvětví,² domnívám se, že pro ústavní právo je autorova koncepce snad nejvhodnější. Soustředí se totiž na utřídění hlavních částí souboru norem platného ústavního práva do logicky provázané struktury vzájemných vztahů jednotlivých institutů a principů. Autorovi se podařilo nalézt dobrou rovnováhu mezi jeho pojetím a uceleností a přesností výkladu.

¹ Do určité míry podobné pojetí nalezneme ve vybraných pasážích některých učebnic státovědy, např. GAMPER, Anna. *Staat und Verfassung. Einführung in die Allgemeine Staatslehre*. 2. vydání. Wien: Facultas, wuv, 2010 nebo SCHÖBENER, Burkhard. *Allgemeine Staatslehre*. München: C. H. Beck, 2009.

² WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006.

Rizikem autorova přístupu by mohla být tendence „vnucovat“ pozitivnímu právu s odvoláním na vágně vymezené právní principy takové výklady, které by jinak byly sporné, nebo vykládat text ústavních předpisů příliš volně, aby byla zachována soudržnost koncepce. Nic takového se však v recenzované knize neobjevuje. *Jan Wintr* nepředkládá čtenáři jednotlivé principy jako *deus ex machina*, ale dovozuje je z pozitivního práva. Pochopitelně přitom čerpá i z klíčových děl filozofie státu a práva, přelomových zahraničních ústavních aktů nebo judikatury. Zmiňuje-li principy, které česká právní věda ani judikatura jako takové nezformulovala (např. princip vzájemné loajality ústavních orgánů), upozorňuje na to. Pozitivní je rovněž skutečnost, že autor sleduje nejen rozhodovací praxi soudů, ale i praxi jiných státních orgánů, která je neméně významná. Obojí také kriticky hodnotí. Základem je však vždy platné ústavní právo České republiky, v němž jsou jednotlivé principy a jejich konkretizace vyjádřeny, nebo se přinejmenším promítají do jeho výkladu. Některé pasáže knihy tak sice převážně reprodukuji relevantní právní předpisy, ale vždy jde o přesné a smysluplně uspořádané shrnutí hlavních prvků s příslušnými odkazy. Autorův informačně hutný a přitom jasný a čtivý sloh je ostatně další předností knihy.

Vysoká informační hodnota autorem podaného výkladu je dána i příznivou situací České republiky, jejíž ústava není právně nekvalitní, nepodléhá příliš častým výrazným změnám ani není odtržena od politické a mocenské praxe. Zatímco v předmluvě k druhému vydání (2013) autor pochyboval o svém dřívějším přesvědčení, že Česká republika má dobrou ústavu, v předmluvě vydání třetího zmiňuje zvažované nebo již navržené změny ústavního pořádku i zákonů spadajících do oboru ústavního práva (novely Ústavy zpřesňující pravomoci prezidenta republiky a rozšiřující působnost Nejvyššího kontrolního úřadu, návrhy ústavních zákonů o rozpočtové odpovědnosti a o celostátním referendu, návrhy zákonů o financování politických stran a o státním zastupitelství). O necelý rok později se ale zdá, že většina těchto změn nebude v dohledné době provedena. Kniha tedy i přes opožděnost této recenze zachycuje v zásadě aktuální stav ústavního práva České republiky.

Kniha *Jana Wintra* je jedním ze základních textů pro studium ústavního práva České republiky. V realitě stále složitějšího právního prostředí, která se nevyhýbá ani odvětví ústavního práva, se nevydává cestou co nejpodrobnějšího komentářového zpracování, nýbrž cestou opačnou, tedy nastínění hlavních principů dávajících řád ústavnímu systému.

Jan Grinc*

**Zakaria Fareed. In Defense of a Liberal Education.
New York: W. W. Norton & Company, 2015, 202 s.**

Někteří autoři dosáhnou takového stupně zajímavosti, že má smysl jim naslouchat i v případě, že nepíší o svém oboru. Americký politolog a novinář indického původu *Fareed Zakaria* mezi ně nepochybně patří. V českém kontextu je znám zejména jako autor vynikající *Budoucnosti svobody či Postamerického světa*, ve kterých se věnuje především politologické analýze demokracie a měnící se roli USA v globalizovaném světě. Ve své poslední knize se však zabývá vzděláváním. Jakkoli není expertem na vzdělávání, jakožto novinář s vlastní televizní show na CNN má možnost se setkávat s celou řadou inspirativních lidí, aktivně sleduje mediální

* Mgr. Jan Grinc, Ph.D., Katedra ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. E-mail: grinc@prf.cuni.cz.